

ALTERNATIVNE KRIVIČNE SANKCIJE U PRAVIMA NORDIJSKIH DRŽAVA

Apstrakt

Specifičnost krivičnih prava nordijskih država ogleda se u tome što u trendu sverastuće punitivnosti u svetu i zaoštavanja kaznene politike, njihova jedna od ključnih odlika jeste izbegavanje izricanja kazne lišenja slobode kad god je to moguće i okretanje ka njenim alternativama. Naime, nordijske zemlje već decenijama ostaju na istom kursu u pogledu sankcionisanja učinilaca krivičnih dela, te njihova blaga kaznena politika, naročito u očima anglosaksonskih zemalja i zemalja koje su pod njihovim uticajem, u direktnoj je relaciji sa visokim socijalnim izdvajanjima u ovim društvima i postojanjem realne društvene egalitarnosti među građanima. Cilj ovog rada jeste da se prezentuje sistem krivičnih sankcija u pravu skandinavskih država, sa ključnim osvrtom na alternative kazni zatvora i njihovu praktičnu primenu, kao i da se ukaže na razloge postojanja takvog sistema sankcionisanja i njegove prednosti u odnosu na pravne sisteme sa izrazito reperesivnim elementima u kaznenoj politici.

Ključne reči: *nordijsko pravo, krivične sankcije, alternative kazni zatvora, socijalna politika, jednakost građana, punitivnost*

1. Uvod

U okviru evropskokontinentalnog sistema prava postoji posebna podgrupa nordijskog ili skandinavskog prava u širem smislu¹ u koje spadaju

* Autorka je sudija u Osnovnom sudu u Požegi i doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, e-mail: otolgates@gmail.com.

¹ Nordijske zemlje predstavljaju region severne Evrope koji obuhvata pet država - Švedsku, Finsku, Norvešku, Dansku i Island, dok se termin skandinavske države odnosi na teritoriju koja pripada trima baltičkim zemljama – Norveškoj, Danskoj i Švedskoj. U širem smislu, u skandinavske zemlje se često ubraja Finska, uz Norvešku, Dansku i Švedsku, pa se taj termin skandinavske zemlje shvaćen u širem smislu upotrebljava u radu kao sinonim za nordijske zemlje.

prava država Švedske, Finske, Norveške, Danske i Islanda. Navedene zemlje su povezane kako zajedničkom historijom i tradicijom, tako i kulturom i jezikom.² Istorijski su se razvile u zasebne državne tvorevine, ali u isto vreme između njih postoji naročita veza, sličnosti u pravnim rešenjima i preklapanja koja oblikuju poseban regionalni - skandinavski identitet.³

Kada je u pitanju krivično pravo i u okviru njega pitanje krivičnih sankcija, a posebno onih koje su alternative kazni zatvora, na veoma slične načine su one propisane i primenjuju se u svim nordijskim zemljama. Ono što nesumnjivo jeste zajednička karakteristika svih nordijskih država jeste da imaju blagu kaznenu politiku⁴ i veoma nisku stopu zatvorenih lica⁵, te u situaciji kada u celom svetu, a naročito u anglosaksonskim zemljama, raste zatvorska populacija iz godine u godinu i dolazi do zaoštavanja u kaznenoj politici širom sveta, u skandinavskim zemljama skoro pola veka se stopa zatvorenih lica kreće u rasponu od svega 40 do 60 zatvorenika na 100.000 stanovnika⁶ i sada je ubedljivo najniža u Evropi.⁷

² One su dugo činile političku uniju, Norveška je bila u političkoj zajednici sa Danskom od 1380. do 1814. godine, a sa Švedskom od 1814. do 1905. godine. v. B. Košutić, *Uvod u velike pravne sisteme današnjice*, Službeni list SRJ, Beograd 2002, 116.

³ U tom smislu: J. Pratt, „Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess“, *British Journal Criminology*, 48/2008, 119–120.

⁴ Većina savremenih teoretičara opisuje skandinavsku kaznenu politiku kao relativno blagu, posebno u poređenju sa savremenom kaznenom politikom Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije i nekih evropskih zemalja: v. D. Scharfmueller, *Life imprisonment in Scandinavia: The ultimate punishment in the penal environments of Denmark, Finland and Sweden*, Northern Arizona University 2015, 8.

⁵ Zapravo takva je situacija sve do današnjih dana u Danskoj, Norveškoj, Švedskoj i Islandu, dok je Finska imala drugačiji razvoj u oblasti primene kazne zatvora. Pedesetih godina prošlog veka u Finskoj je stopa zatvorenih lica bila čak četiri puta veća nego u drugim nordijskim zemljama (200 lica lišenih slobode na 100.000 stanovnika, u poređenju sa stopom od oko 50 zatvorenika u ostalim nordijskim zemljama). Međutim, nakon Drugog svetskog rata, a naročito sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka kada je u većini drugih država zatvorska populacija sve više rasla, u Finskoj je postepeno opadala, da bi početkom devedesetih godina Finska dostigla nordijski nivo od 60 zatvorenika na 100.000 stanovnika. v. T. Lappi-Seppälä, „Penal Policy in Scandinavia“, *Crime, Punishment and Politics in Comparative Perspective, Crime and Justice: A Review of Research*, Tonry M. (ed.), Vol. 36, 2007, 265., kao i H. von Hofer, T. Lappi-Seppälä, L. Westfelt (ed.), *Nordic Criminal Statistics 1950–2010*, Summary of a report. 8th revised edition, Kriminologiska institutionen Stockholms universitet 2012, 67.

⁶ Danas najnižu stopu zatvorenih lica od svih nordijskih zemalja ima Island – 37, za njim slede Švedska sa 53, Finska sa 57, Danska sa 59, dok Norveška prema najnovijim podacima, zaključno sa septembrom 2016. godine, ima najvišu stopu od 74 zatvorenika na 100.000 stanovnika. v. <http://www.prisonstudies.org/country/norway> (denmark, sweden, finland, iceland), 3.9.2017.

⁷ V. T. Lappi-Seppälä, „Imprisonment and non-custodial alternatives in the Nordic countries“, *Risk and vulnerability in prison populations: a global crisis*, Institute of Criminal Policy Research, Birbeck University of London, 2016, 5, www.bbk.ac.uk/bisr/events/risk-and-vulnerability.../at.../file, 29.4.2018.

Koreni opisanog pristupa kažnjavanju uz nisku stopu izricanja kazne zatvora nalaze se u velikim izdvajanjima za socijalnu pomoć i ulaganjima u socijalnu politiku. U teoriji se često ističe da skandinavske države imaju najmanju stopu zatvorenih lica i najveću stopu socijalnih davanja u Evropi, da građani imaju visok stepen poverenja u predstavnike vlasti koji uživaju puni politički legitimitet i da je, takođe, kod građana navedenih država zastupljen najniži stepen straha od kriminaliteta u poređenju sa građanima ostalim evropskim državama.⁸ Korelacija između većeg ulaganja u socijalnu politiku i penalne politike je evidentna, što se vidi i iz suprotnog primera anglosaksonskih država, kao i drugih evropskih zemalja (kojima pripada i naša država), u kojima je nivo socijalnih davanja niži, dok je, s druge strane, izrazito visok stepen izricanja kazne zatvora, što je sve praćeno sve nižim nivoom poverenja građana u rad državnih organa, tako da, uprkos represivnoj atmosferi jača strah građana od kriminaliteta.⁹ Visoka socijalna davanja nužno vode ka smanjenju socijalnih nejednakosti i društvene ranjivosti pripadnika marginalizovanih društvenih grupa; smanjenje broja ljudi koji izdržavaju kaznu zatvora jednim delom je posledica povećanih ulaganja u socijalno zbrinjavanje već i zbog činjenice što se osobe koje su izvršile određeno krivično delo smatraju u skandinavskim zemljama nedovoljno dobro integrisanim u društvo, tako da im je potrebna pomoć društva po izlasku iz zatvora.¹⁰ U skandinavskim društvima su stoga povećane mogućnosti primene različitih alternativa kazni zatvora koje se obilato koriste i zahtevaju nadzor i pomoć nadležnih probacionih i socijalnih službi.

⁸ S. Soković, „Savremene globalne tendencije u kontroli kriminaliteta (karakteristike, perspektive i osvrt na domaće prilike)“, *Crimen*, 2/2011, 222-223, kao i: S. Snacken, „Resisting Punitiveness in Europe?“, *Theoretical Criminology*, vol. 14, 3/2010, 277.

⁹ Veza između nivoa represije i socijalnih davanja potvrđena je na navedenom primeru Finske (v. fusnotu br. 5), što pokazuje da faktori poput visokog nivoa socijalne i ekonomske sigurnosti, jednakosti u raspodeli društvenih resursa i velikodušna socijalna davanja doprinose niskom nivou punitivnosti i represije. T. Lappi-Seppälä (2007), 274.

¹⁰ Skandinavske države spadaju u zemlje kod kojih je visok nivo poštovanja ljudskih prava i sloboda svih njenih građana, uključujući tu i učinioce krivičnih dela (ne baš popularnu manjinu u društvu). Smatra se da je to karakteristika pravih ustavotvornih demokratija za razliku od populističkih demokratskih društava u kojima se želi istaći značaj volje većine nad pravima i interesima nepopularne i nezaštićene manjine. Zapravo, prava demokratska društva, poput nordijskih, ne streme da zaštitne interese većine, već da dostignu opšti interes društva. S. Snacken, 282.

2. Sistem krivičnih sankcija u nordijskim zemljama i primena alternativnih krivičnih sankcija

Nordijske države odlikuje, dakle, blaža kaznena politika i znatno manji broj zatvorske populacije, naročito u poređenju sa anglosaksonskim državama, ali i sa drugim evropskim zemljama. Taj znatno manje represivni karakter nordijskog sistema krivičnih sankcija i u tom smislu kriminalno-političko opredeljenje nadležnih državnih organa naročito plastično dočarava jedna situacija kada su kao članice Saveta Evrope države definisale šta za njih znači termin „dugotrajne kazne zatvora“ (*long-term prison sentences*), te je tada Norveška, za razliku od većine centralnih i istočnoevropskih zemalja koje su označile kaznu zatvora od deset godina pa naviše, pod tim terminom smatrala kazne zatvora duže od 18 meseci.¹¹ U svim nordijskim državama smrtna kazna je zabranjena još u XIX veku ili u prvoj polovini XX veka, a identično je bilo i sa telesnim kažnjavanjem. Najteža krivična sankcija koja sada postoji u Danskoj, Finskoj, Švedskoj i Islandu je doživotni zatvor, što u praksi zapravo znači zatvorsku kaznu od oko petnaest godina zatvora, zbog širokih mogućnosti uslovnog otpuštanja. Norveška je ukinula kaznu doživotnog zatvora i zamenila je sa kaznom zatvora od maksimalno 21 godine, a inače je u Danskoj i Islandu maksimalna kazna zatvora 16 godina, Finskoj 12 godina i Švedskoj 10 godina. U slučaju izvršenja više krivičnih dela ili u slučaju recidiva, u Danskoj i Švedskoj ovi zakonski limiti u pogledu maksimalne kazne zatvora mogu se povećati.

Inače, kazna zatvora se u svim navedenim skandinavskim državama koristi samo za kažnjavanje učinilaca težih krivičnih dela.¹² Najviše se zapravo izriče novčana kazna i to u Danskoj, Finskoj i Švedskoj po principu dani – novčana kazna, dok se na Islandu i u Norveškoj odmerava u određenom iznosu. Alternativne krivične sankcije se primenjuju u značajnom obimu prema maloletnim osobama koje navrše 15 godina i punoletnim učinocima, koji izvrše lakša krivična dela (odgovarala bi prekršajima u Republici Srbiji) ili dela srednje težine, a izvršavaju se u zajednici¹³. Postoji veliki broj zakonskih opcija u skandinavskim zemljama za primenu alternativnih sankcija, što je posledica činjenice da krivični zakoni dozvoljavaju različite kombinacije određenih sankcija. Ipak

¹¹ *Ibid.*, 287.

¹² Kao posledica male zatvorske populacije, u nordijskim zemljama su, kao pravilo, zatvori mali, moderni i karakteriše ih visok nivo profesionalnosti osoblja. H. von Hofer, T. Lappi-Seppälä, L. Westfelt, 15.

¹³ T. Lappi-Seppälä (2016), 18-23.

u osnovne sankcije koje se izvršavaju u zajednici – alternativne krivične sankcije spadaju sledeće:

- obična uslovna osuda – vrlo često kombinovana sa drugim alternativnim sankcijama;
- uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom ili probacija – kao nezavisna ili kao komplementarna sankcija;
- rad u korist društvene zajednice (rad u javnom interesu) - kao nezavisna ili kao komplementarna sankcija;
- upućivanje na lečenje - kao nezavisna ili kao komplementarna sankcija, ili, pak, kao deo socijalne pomoći;
- elektronski nadzor.¹⁴

2.1. Uslovna osuda, zaštitni nadzor i probacija

Uslovna osuda je propisana u krivičnim zakonicima svih skandinavskih zemalja¹⁵ i ona se primenjuje generalno u slučaju izvršenja kako lakših, tako i krivičnih dela srednje težine. Ono što odlikuje uslovnu osudu kod većine nordijskih zemalja jeste da je to uslovna osuda evropskokontinentalnog tipa koja podrazumeva da je u okviru nje utvrđena kazna koja se ne izvršava ukoliko učinilac krivičnog dela za vreme roka proveravanja ne učini novo krivično delo. Jedino Švedska nema na taj način regulisanu uslovnu osudu, već se zapravo radi o običnom upozorenju da će se učiniocu krivičnog dela izreći sankcija koja u momentu izricanja osude nije određena, ukoliko u roku koji sud odredi osuđeni ne izvrši novo krivično delo. Na ovakav način određena uslovna osuda u Švedskoj pre odgovara

¹⁴ T. Lappi-Seppälä, *Crime prevention and community sanctions in Scandinavia*, 2008, 26. dostupno na: <http://www.clydebankhigh.org.uk/New%20CHS%20Website/Files/modern%20studies/Adv%20Higher/Penal%20System/Articles%20handouts/Scandinavia%20alternatives%20to%20prison.pdf>, 3.9.2017.

¹⁵ Penal Code of the Kingdom of Norway - Lov om straff (2005, entry into force 2015, amended 2017), dostupno na: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28>, 16.4.2018.; General Penal Code of Iceland (1940, amended 2015), dostupno na: https://www.government.is/library/Files/General_Penal_Code_sept.-2015.pdf, 16.4.2018.; Criminal Code of the Republic of Finland (1889, amended 2015), dostupno na: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>, 16.4.2018.; Criminal Code of the Kingdom of Sweden (1962, amended 2015), dostupno na: <http://www.government.se/49cd60/contentassets/5315d27076c942019828d6c36521696e/swedish-penal-code.pdf>, 16.4.2018.; Criminal Code of Denmark (2005), dostupno na: http://europam.eu/data/mechanisms/PF/PF%20Laws/Denmark/Denmark_Criminal_Code_2005.pdf, 16.4.2018.

uslovnoj osudi anglosaksonskog tipa¹⁶, s tim što pored opisane uslovne osude švedsko krivično pravo poznaje i klasičan anglosaksonski tip probacije u okviru koje probaciona služba sprovodi zaštitni nadzor, dok se kod prethodno navedene uslovne osude ne predviđa mogućnost bilo kakvog nadziranja, već pre služi kao jedna vrsta javne opomene.

Dakle, uslovna osuda u većini nordijskih država je evropskokontinentalnog tipa i može biti sa ili bez zaštitnog nadzora, te oba ova oblika uslovne osude poznaju krivična prava Finske, Norveške, Islanda i Danske¹⁷. U Švedskoj je zaštitni nadzor deo posebno regulisane probacije. Inače, nadzor, pomoć i podršku osuđenim licima tokom sudski određenog zaštitnog nadzora pružaju kako socijalni radnici, tako i volonteri.¹⁸ Kada su u pitanju kombinacije sa ostalim alternativnim sankcijama ili ostalim predviđenim sankcijama i merama, u Finskoj, Švedskoj i Norveškoj je moguće uslovnu osudu kombinovati sa novčanom kaznom i radom u korist zajednice,¹⁹ u Danskoj sa novčanom kaznom, radom u korist zajednice i merom upućivanja na lečenje (terapiju),²⁰ a na Islandu samo sa novčanom kaznom.²¹

U poglavlju 28. Krivičnog zakonika Švedske je kao posebna sankcija regulisana probacija koja se može kombinovati sa novčanom kaznom, kao i sa kaznom rada u javnom interesu i merama lečenja. Pored toga, probacija može se izreći zajedno i sa kratkotrajnom kaznom zatvora u trajanju od 14 dana do tri meseca. Period proveravanja u okviru probacije može da traje

¹⁶ Osnovna razlika između evropskokontinentalnog (francusko-belgijskog) i anglosaksonskog tipa uslovne osude jeste ta što kontinentalni sistem podrazumeva pretnju izvršenjem već izrečene kazne, a kod anglosaksonskog sistema ne preti se konkretnom kaznom, već se preti dovršenjem krivičnog postupka u kome će se tek odmeriti i izreći kazna koja će se izvršiti. v. Z. Stojanović, *Krivično pravo – opšti deo*, dvadeset i prvo izdanje, Beograd 2014, 339-340.

¹⁷ U navedenim zemljama uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom može biti opozvana ukoliko učinilac izvrši novo krivično delo ili ukoliko ne ispuni neku od postavljenih obaveza, s tim da u okviru zaštitnog nadzora je u svim nordijskim zemljama moguće učiniocu nametnuti i obavezu podvrgavanja tretmanu – lečenju od zavisnosti od droga ili alkohola (u Finskoj jedino za lica koja su u vreme izvršenja krivičnog dela imala od 15 do 21 godine). R. Kristoffersen, *Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2009 – 2013*, Correctional Service of Norway Staff Academy, Oslo, november 2014, 8.

¹⁸ U postupak izvršenja alternativnih sankcija u skandinavskim zemljama se uključuje društvena zajednica, pa je tako u tom smislu zanimljiv primer iz Švedske gde volonteri čak dobijaju odgovarajuću mesečnu naknadu za svoj rad, nadoknađuju im se nužni troškovi i izgubljena zarada, zbog čega broj volontera premašuje broj probacionih službenika, te ih ima u proseku deset po jednom službeniku. N. Mrvić – Petrović, *Alternativne krivične sankcije i postupci*, Beograd 2010, 174.

¹⁹ Poglavlje 6, odeljak 10 (1) Krivičnog zakonika Republike Finske, pooglavlje 27, odeljak 2 i 2a Krivičnog zakonika Kraljevine Švedske, poglavlje 6, odeljak 32 i 34 Kaznenog zakonika Kraljevine Norveške.

²⁰ Članovi 57, 58 (2) i 62 Krivičnog zakonika Danske.

²¹ Član 57 a Opšteg kaznenog zakonika Islanda.

do tri godine, s tim što se osuđeno lice nalazi pod zaštitnim nadzorom za vreme prve godine. Ukoliko se osuđeno lice ne pridržava pravila i ne poštuje utvrđene obaveze, trajanje zaštitnog nadzora može biti produženo. Ozbiljnije kršenje utvrđenih obaveza na kraju, ipak, vodi do izricanja kazne zatvora. Inače, i uslovna osuda i probacija se u Švedskoj izriču tek ukoliko sud nađe da za konkretno krivično delo nije adekvatno učinioca osuditi na novčanu kaznu, shodno poglavljima 27 i 28, odeljku 1. Krivičnog zakonika Švedske.

Prema švedskom pravu, probacija sa aktivnim zaštitnim nadzorom može imati tri različite oblika. Osnovna probacija podrazumeva običan nadzor. Osuđeno lice mora biti u stalnom kontaktu sa probacionim službenikom, da ga obaveštava o svakoj promeni adrese, kao i o ostalim osnovnim informacijama o sebi koje se tiču zaposlenja, zarade i načina života. Inače, nadležni probacioni službenik može biti kako iz redova profesionalnog osoblja, tako i volonter. Drugi oblik probacije je probacija kombinovana sa radom u javnom interesu, te tada sud određuje broj časova rada koje osuđeno lice mora izvršiti, s tim što broj časova ne može biti ispod 40, niti više od 240 časova (ista kombinacija je moguća i sa običnom uslovnom osudom). Treći oblik jeste probacija kombinovana sa specijalnim planom lečenja, koje je poznato kao ugovorno lečenje. Opisana sankcija je primarno usmerena na lica koja su dugogodišnji zavisnici od droga ili alkohola i kod kojih postoji očigledna veza između te zloupotrebe i vršenja krivičnih dela. U takvim situacijama se zaključuje ugovor između suda i budućeg korisnika usluga, odnosno izvršioca krivičnog dela koji na ovaj način daje svoju saglasnost za lečenje koje se odvija u kući ili u otvorenoj klinici. Dakle, u okviru ove ugovorne terapije lečenje je uvek fakultativno, mada su realno mogućnosti učinioca krivičnog dela ograničene, jer bira između kazne zatvora ili ostanka na slobodi uz probaciju.²²

Upućivanje na lečenje (terapiju) moguće je izreći u Danskoj u okviru uslovne osude ili uz kaznu zatvora. U slučaju kada se izriču u okviru uslovne osude, navedene mere se izriču licima koji su zavisnici od droga ili alkohola ili u slučajevima kada se određena duševna poremećenost može lečiti terapijom za alkoholičare ili narkomane ili određenom psihijatrijskom terapijom.²³ Cilj nadzora i navedenih specijalnih uslova u okviru uslovne osude jeste da se spreči učinilac da ponovo vrši krivična dela u nekom od

²² T. Lappi-Seppälä (2008), 36. Navedeni autor procenjuje da se u Švedskoj 6.000-7.000 lica svake godine osudi isključivo na probaciju, s tim da od tog broja nešto više od 1.000 njih podvrgava ugovornom tretmanu – lečenju, dok oko 1.000 osuđenika bude osuđeno i na kaznu društveno-korisnog rada.

²³ Član 57. Krivičnog zakonika Danske.

navedenih stanja. Pored navedenog, u okviru uslovne osude učiniocu može da se nametne i neka posebna obaveza, na primer, osobi koja je osuđena za određeno krivično delo koje podrazumeva seksualni odnos sa decom, nije dozvoljeno da zadrži zaposlenje u školi ili instituciji koju posećuju deca.²⁴

Treba takođe istaći da je u pojedinim nordijskim državama poseban nadzor sa lečenjem predviđen u okviru uslovne osude za lica koja su dela učinila vozeći u alkoholisanom stanju. Tako se u Danskoj u okviru uslovne osude određuje i zaštitni nadzor sa obavezom lečenja od zavisnosti od alkohola ukoliko je učinilac imao koncentraciju alkohola u krvi veću od 2 promila ili je ponovo učinio krivično delo vozeći u alkoholisanom stanju, dok se u Norveškoj vozačima pod uticajem alkohola, droga ili drugih medikamentata izriče uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom koji uključuje učešće u tretmanu – lečenju, ali je za ovu sankciju neophodan pristanak učinioca.²⁵

Kao jedan vid specifičnog zaštitnog nadzora treba pomenuti i postupanje tzv. sudova za droge (*drug courts*)²⁶ koji su po ugledu na istovetne sudove u Sjedinjenim Američkim Državama, kao i u Škotskoj i Irskoj, formirani u Norveškoj 2006. godine, u sklopu pilot programa i to u gradovima Oslu i Bergenu. Radi se o nekonvencijalnom krivičnom postupku u kojem je sva pažnja koncentrisana na utvrđenu zavisnost od droga kod učinioca i gde se učinilac podvrgava tretmanu koji vodi i kontroliše angažovani tim stručnjaka, u saradnji sa specijalizovanim sudijom. Cilj lečenja i tretmana jeste da se smanji ili eliminiše zavisnost učinioca od opojnih droga, a da se na taj način smanji i stopa krivičnih dela učinjenih usled te zavisnosti. Sam program lečenja u Norveškoj se sastoji iz četiri faze i specijalno je prilagođen svakom učiniocu kako bi zadovoljio njegove različite potrebe, a sud prati uspešnost lečenja, te nagrađuje uspeh neprimenjivanjem sankcije ili sa prelaskom na sledeću fazu, ali i odgovara na ponovnu kriminalnu aktivnost i nepoštovanje postavljenih uslova, što na kraju može rezultirati, u slučaju potpunog neuspeha, zatvoranjem učinioca.²⁷

²⁴ T. Lappi-Seppälä (2008), 37.

²⁵ R. Kristoffersen, 14.

²⁶ Prema definiciji Američke nacionalne asocijacije zaposlenih u sudovima za droge, sudovi za droge (*drug courts*) su specijalizovani sudovi koji su nadležni za slučajeve koji uključuju u sebi sveobuhvatan nadzor nad učiniocima zavisnicima od droga, zatim njihovo testiranje na droge, usluge lečenja, kao i izricanje neposrednih sankcija i podsticaja navedenim učiniocima krivičnih dela (<http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Norway.pdf>, 20. 26.4.2018).

²⁷ *Ibid.*

2.2. Rad u korist društvene zajednice

Alternativna sankcija rad u korist društvene zajednice (*community service*) je propisana u krivičnim zakonodavstvima svih nordijskih zemalja. Prvi put je regulisana u Danskoj 1982. godine, dok je u Finskoj tek propisana 1991. godine, ali je u kratkom vremenskom intervalu postala u ovoj državi daleko najpopularnija.²⁸ Inače, društveno-korisni rad je na različite načine regulisan u nordijskim zemljama. Tako je u Finskoj ova alternativna sankcija postavljena kao samostalna sankcija koja zamenjuje kaznu zatvora; da bi učinilac krivičnog dela bio osuđen na kaznu rada u javnom interesu potrebno je ispunjenje sledećih uslova: a) da okrivljeni pristane na ovu sankciju; b) da kazna zatvora ne prelazi osam meseci; c) da je okrivljeni sposoban da izvrši rad.²⁹ Međutim, i kada su ispunjeni zakonski uslovi, sud neće izreći sankciju ranije osuđivanom učiniocu. U svakom slučaju se sposobnost okrivljenog da može da vrši društveno-korisni rad ceni na osnovu izveštaja koji dostavlja probaciona služba.

Izvršenje kazne rada u javnom interesu u Finskoj neposredno nadzire probaciona služba i, za razliku od ostalih nordijskih zemalja, nadzor se ograničava samo na kontrolu obavljanja neplaćenog rada, a ne preduzima se generalno nadzor nad ponašanjem osuđenog. Neka manja kršenja određenih obaveza se sankcionišu ukorom, dok se veća kršenja prijavljuju javnom tužiocu koji može slučaj izneti pred sud. Ukoliko sud nađe da su u pitanju ozbiljna kršenja sankcije, te da učinilac krivičnog dela bez opravdanog razloga nije izvršio radne obaveze, može preostali deo časova rada zameniti kaznom zatvora.³⁰

U Danskoj rad u javnom interesu ne predstavlja samostalnu sankciju, već jedan od uslova u okviru uslovne osude, te je učinilac krivičnog dela kome je izrečena uslovna osuda dužan da izvrši određeni neplaćeni rad u korist društvene zajednice u trajanju od najmanje 30 do najviše 240 časova.³¹ Ukoliko učinilac ne izvrši ceo ili, pak, određeni deo neplaćenog rada, sud može opozvati uslovnu osudu i učinioca osuditi na kaznu zatvo-

²⁸ T. Lappi-Seppälä (2008), 40. Danas sve skandinavske zemlje koriste društveno-korisni rad u suštini u sličnom obimu poredeći prema broju stanovnika. Prema podacima iz 2013. godine u Danskoj je navedene godine izrečeno ukupno 3.617 kazni rada u javnom interesu, u Finskoj 2.523, na Islandu 188, u Norveškoj 2.231, a u Švedskoj 5.928 (pri čemu su u ovu poslednju brojku uključene i uslovne osude sa radom u javnom interesu). v. R. Kristoffersen, 15-19.

²⁹ v. Chapter 6., Section 11. Criminal Code of the Republic of Finland.

³⁰ T. Lappi-Seppälä, „Imprisonment and Penal Policy in Finland“, *Scandinavian Studies in Law*, 2009, 339. Navedeni autor ističe da se u Finskoj više od pola kazni rada u javnom interesu izriče za vožnju u alkoholisanom stanju, a godišnje se izvrši od 250.000 do 300.000 časova rada.

³¹ Art. § 63. Criminal Code of Denmark.

ra (u trajanju ne dužem od tri meseca) ili odlučiti da ne opozove uslovnu osudu, nego da u okviru određenog vremena proveravanja, koje ne može biti duže od dve godine, pruži još jednu šansu osuđenom.

Rad u javnom interesu u Norveškoj jeste samostalna sankcija koja zamenjuje kaznu zatvora do jedne godine, uz uslove da učinilac dâ svoj pristanak i da ima prebivalište u Norveškoj.³² Trajanje alternativne sankcije je najmanje 30 do najviše 420 časova rada. Specifično kod norveškog rešenja rada u korist društvene zajednice jeste da se uz ovu sankciju može odrediti i zaštitni nadzor čija sadržina može biti u nalogima koje probaciona služba ima prema osuđenima vezano za njihovo mesto prebivališta ili boravišta, mesto rada, obuke ili lečenja ili, pak, osuđenom može biti zabranjeno da u tom periodu kontaktira određene osobe. Pored toga, uz rad u javnom interesu može biti izrečena i novčana kazna, kao i kazna zatvora u trajanju ne dužem od trideset dana.³³

Rad u javnom interesu u Švedskoj nije samostalna sankcija, već predstavlja deo uslovne osude ili probacije. Može trajati najmanje 40, a najviše 240 časova i u suštini, s obzirom na to da može biti deo specifične uslovne osude (gde se ne utvrđuje prethodno kazna) ili deo probacije, sankcija rada u javnom iteresu predstavlja zamenu za kaznu zatvora.

Zanimljivo je rešenje koje sadrži krivično pravo Islanda, koje je u potpunosti drugačije od ostalih nordijskih zemalja. Rad u korist društvene zajednice, naime, u Islandu ne izriču sudovi u vidu sankcije, već predstavlja jednu administrativnu meru jedinstvene zatvorske i probacione službe (*The Prison and Probation Administration - PPA*) u situaciji kada je učiniocu krivičnog dela izrečena kazna zatvora u trajanju do šest meseci. Služba je ovlašćena da može zatvorsku kaznu zameniti društveno-korisnim radom, ukoliko učinilac na to pristane, odnosno podnese zahtev u tom smislu.³⁴ Opisano specifično rešenje islandskog prava je zapravo posledica činjenice da u toj zemlji ima svega pet zatvora sa totalnim kapacitetom od 138 zatvorenika (koji nikada nije popunjen, u proseku je dugi niz godina svega oko 100 zatvorenika po ustanovi), pa su osuđenici i osoblje u tako malim zatvorima u bliskim odnosima i funkcionišu sa znatno većim međusobnim poštovanjem i poverenjem, nego u većim kaznenim ustanovama.³⁵ S druge strane, mali zatvori ne mogu da ponu-

³² Odeljak 48. Kaznenog zakonika Kraljevine Norveške.

³³ Odeljak 51. Kaznenog zakonika Kraljevine Norveške.

³⁴ E. Baldursson, „Prisoners, Prisons and Punishment in Small Societies“, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol.1, 2000, 11.

³⁵ *Ibid.*, 7.

de takve programe lečenja i rehabilitacione tretmane za osuđenike kakvi postoje u velikim zatvorskim sistemima, pa stoga i ne iznenađuje takvo zakonsko rešenje da zatvorska i probaciona služba odlučuje o zameni već izrečene kazne zatvora do šest meseci kaznom rada u javnom interesu.

2.3. Elektronski nadzor

Elektronski nadzor u nordijskim državama se primenjuje pretežno u dva vida: a) elektronski nadzor kao zamena za kaznu zatvora, odnosno kao kućni zatvor sa elektronskim nadzorom (*front-door*) i b) elektronski nadzor kao jedan od uslova uslovnog otpuštanja sa izdržavanja kazne zatvora (*back-door*). Inače, primenjuje se u svim skandinavskim državama, a najveće iskustvo u primeni elektronskog nadzora ima Švedska, budući da se sankcija primenjuje od sredine devedesetih godina.³⁶ U teoriji se ističe da su nordijske zemlje elektronski nadzor uvele u svoja zakonodavstva na sistematičniji i detaljniji način nego druge evropske zemlje koje su htele da postignu isti cilj, tako da se pristup nordijskih zemalja primeni elektronskog nadzora može smatrati „izuzetnim“, kao i u pogledu retke primene i humanog odnosa prema kazni zatvora.³⁷ Generalne karakteristike elektronskog nadzora u nordijskim državama (bilo da je u pitanju *front-door* ili *back-door* opcija) su sledeće:

- učinilac krivičnog dela mora da zahteva da na opisani način izdržava kaznu zatvora ili da bude pušten na uslovni otpust pod ovim uslovom;
- učinilac mora imati stalno mesto boravka;
- u slučaju da učinilac živi sa nekim, potreban je pristanak tog lica;
- učinilac mora imati neko zanimanje ili posao (pošto je smisao primene elektronskog nadzora da se učiniocu omogući obavljanje neke korisne aktivnosti, ukoliko učinilac nema stalno zaposlenje ili zanimanje, probaciona služba je dužna da mu obezbedi odgovarajuće aktivnosti

³⁶ T. Lappi-Seppälä (2008), 45. Prvo se u Švedskoj primenjivao kao *front-door* alternativa za kratkotrajne kazne zatvora, da bi od 2001. godine počeo da se primenjuje i kao *back-door* opcija za ranije puštanje osuđenog sa izdržavanja kazne zatvora. U Danskoj je elektronski nadzor počeo da se primenjuje kao deo uslovnog otpusta od 2005. godine, što je isti slučaj sa Finskom od 2006. godine.

³⁷ M. Nellis, „Understanding the electronic monitoring of offenders in Europe: expansion, regulation and prospects”, *Crime Law and Social Change*, vol. 62, 2014, 497. Posebno se ističe da se „švedski model“ elektronskog nadzora podržava kao primer modela za svako zakonodavstvo koje tek razvija sistem elektronskog nadzora, nasuprot negativnom, punitivnom britanskom modelu.

- ili u formi rada u javnom interesu ili u vidu učešća u nekom drugom programu);
- učinilac mora da obeća da za vreme trajanja elektronskog nadzora neće koristiti alkohol ili droge, pa je tako jedan važan elemenat elektronskog nadzora proveravanje da li je navedeni uslov ispunjen.³⁸

Primena elektronskog nadzora u sklopu kućnog zatvora (*front-door*), u Švedskoj, gde je prvo počeo da se koristi, najpre je omogućila zamenju kratkotrajne kazne zatvora do najviše tri meseca, da bi se 2001. godine primena proširila na kazne zatvora do šest meseci. Tokom trajanja sankcije osuđeni ostaje u svojoj kući, osim kada mu je probaciona služba dozvolila da napusti dom radi odlaska na posao, na obuku, lečenje, radi učešća u određenim probacionim programima, zatim radi kupovine određenih potrepština ili obavljanja sličnih drugih zadataka. Inače, detaljan plan izvršenja elektronskog nadzora izrađuje probaciona služba koja spovodi sankciju obično putem elektronskog uređaja koji se stavlja na nogu osuđenog lica, a vrlo česte su i nenajavljene posete kući osuđenog ili se ustanovljava njegova obaveza da jednom u sedmici mora doći u probacionu službu i učestvovati u programima koji služba organizuje.³⁹ Tokom nenejavljenih poseta osuđenom, probacioni službenici obavezno primenjuju alko-testove kojima utvrđuju da li osuđeni poštuje zabranu konzumiranja alkohola. Što se tiče testova na drogu, na početku primene elektronskog nadzora i potom kada probacioni službenik smatra da je potrebno preduzimaju se provere testovima urina ili testovima krvi kako bi se utvrdilo prisustvo droga u organizmu osuđenog. Svaka zloupotreba elektronskog nadzora i nepoštovanje obaveza utvrđenih planom izvršenja ove alternativne sankcije, praćena je obično obustavom njenog izvršenja i upućivanjem osuđenog na izdržavanje kazne zatvora. U Švedskoj je, inače, polovina osuđenih na kućni zatvor sa elektronskim nadzorom učinila prestup vožnje u alkoholisanom stanju, 15 % je osuđeno za nasilna krivična dela, dok je za krivična dela protiv imovine, kao i za krivična dela vezana za droge elektronski nadzor primenjivan u 7- 8% slučajeva.⁴⁰

³⁸ T. Lappi-Seppälä (2008), 45.

³⁹ *Ibid.*, 46.

⁴⁰ *Ibid.* Kućni zatvor sa elektronskim nadzorom je u istraživanjima koji su vršeni u Švedskoj ocenjen kao sankcija koja je ekonomičnija od kazne zatvora (od 500 do 850 švedskih kruna manje po danu), a takođe benefiti ove alternativne sankcije se vide i u nastavku rada osuđenog lica na ranijem radnom mestu, čime se izbegava gubitak zarade.

Kada su u pitanju druge nordijske države, treba reći da je primena elektronskog nadzora u okviru kućnog zatvora u Danskoj otpočela 2005. godine i u početku je bila simbolična, odnosno odnosila se samo na lica starosti ispod 25 godina koja su osuđena na kazne zatvora do tri meseca, zatim je 2008. godine ukinuta navedena starosna granica, da bi 2010. godine primena sankcije bila proširena na sva lica osuđena na kaznu zatvora do pet meseci, a 2013. godine na lica osuđena na kaznu o šest meseci.⁴¹ U Norveškoj je elektronski nadzor počeo da se primenjuje od 2008. godine kao pilot program u šest norveških regiona radi zamene kazne zatvora do četiri meseca⁴², dok je 2011. godine u Finskoj kućni zatvor sa elektronskim nadzorom uveden kao supstitut kazne zatvora do šest meseci.⁴³

S druge strane, elektronski nadzor u nordijskim zemljama se ne koristi samo u okviru kazne kućnog zatvora, već i kao deo uslovnog otpusta (*back-door* opcija). Elektronski nadzor kao deo uslovnog otpusta počeo je prvo da se primenjuje u Švedskoj i to 2001. godine eksperimentalno, a od 2005. godine trajno, te su sva lica koja su izvršila kaznu zatvora od najmanje 18 meseci mogla podneti zahtev da poslednjih šest meseci kazne izdržavaju u kućnim uslovima, pod elektronskim nadzorom, s tim što je od 2007. godine mogućnost elektronskog nadzora proširena za sva lica koja su na izdržavanju kazne zatvora preko šest meseci, pri čemu je trajanje uslovnog otpusta uz elektronski nadzor ograničeno na najviše dvanaest meseci.⁴⁴

U Finskoj je 2006. godine donet novi Akt o zatvoru (*The Prison Act*) koji je uveo novu formu probacionog perioda pod zaštitnim nadzorom tokom uslovnog otpusta. Taj novi program je naročito podesan za lica osuđena na dugotrajne kazne zatvora i može se primeniti najranije šest meseci pre puštanja na uslovni otpust.⁴⁵ U Finskoj se, inače, osuđenici koji ranije

⁴¹ M. Nellis, 497. Inače, ciljna grupa u Danskoj za primenu elektronskog nadzora su primarno vozači u alkoholisanom stanju i osobe koje su vozile bez vozačke dozvole (R. Kristoffersen, 13).

⁴² Execution of sentence with electronic monitoring in Norway. <https://www.ssb.no/en/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/straffegjennomforing-med-elektronisk-kontroll-i-norge>, 5.9.2017. Razlog za uvođenje kućnog zatvora sa elektronskim nadzorom u Norveškoj je taj što je 70% svih izrečenih kazni zatvora trajanja ispod četiri meseca, te je zbog evidentne uštede troškova elektronski nadzor usmeren upravo na osuđena lica na takve kazne, ali i na zatvorenike osuđene na duže kazne zatvora kojima je još ostalo četiri meseca do okončanja kazne (*back-door*) - M. Nellis, 498.

⁴³ H. Linderborg, M. Tolvanen, *Probation in Europe – Finland*, CEP, The European Organisation for Probation, 2013, 9 (<http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Probation-in-Europe-2013-Chapter-Finland.pdf>, 5.9.2017), kao i R. Kristoffersen, 13.

⁴⁴ V. M. Nellis, J. Bungerfeldt, "Electronic monitoring and probation in Sweden and England and Wales: Comparative policy developments", *Probation Journal- The Journal of Community and Criminal Justice*, vol. 60, 3/2013, 288.

⁴⁵ R. Kristoffersen, 13.

nisu bili osuđivani uobičajeno puštaju na uslovni otpust posle izvršene polovine kazne zatvora, a ostali posle izdržane dve trećine. Prilikom puštanja na uslovni otpust, osuđeni se stavlja pod elektronski nadzor koji se ne realizuje na standardan način kao u ostalim državama, stavljanjem elektronskog uređaja na telo osuđenog, nego predajom osuđenom mobilnog telefona koji ima GPS detekcioni sistem. Od osuđenog se zahteva da poziva sa tog telefona, a zatvorska služba ima obavezu da, radi provere, poziva osuđenog na taj telefon, u cilju utvrđivanja lokacije na kojoj se nalazi. Smatra se da je takav metod manje stigmatizujući i značajno jeftiniji od klasičnih tehnika elektronskog nadzora putem tzv. „nanogica“.⁴⁶

Elektronski nadzor se i na Islandu koristi kao *back-door* opcija počev od 2011. godine, tako da, ako je u pitanju kazna zatvora do 12 meseci, osuđeno lice može poslednjih 30 dana biti na uslovnom otpustu sa elektronskim nadzorom, a ukoliko je kazna zatvora duža od 12 meseci, učinilac će dobiti 2,5 dana elektronskog nadzora za svaki mesec preko 12 meseci, s tim što ukupno elektronski nadzor ne može preći 240 dana.⁴⁷

3. Zaključak

Imajući u vidu sve navedene oblike alternativnih krivičnih sankcija i mera koje postoje u savremenom pravu nordijskih država i njihovu veoma čestu i raznovrsnu primenu, a nizak nivo primene kazne lišenja slobode, nameće se zaključak da su alternativne sankcije odavno prihvaćene u navedenim društvima i da je očigledno stepen represivnosti u kažnjavanju nizak. Umerenost u kažnjavanju i shvatanje krivičnog prava i kazne kao poslednjeg sredstva – *ultima ratio* u skandinavskim državama je realnost i u direktnoj je povezanosti sa visokim nivoom socijalne jednakosti građana u navedenim društvima i visokim ulaganjima u socijalnu politiku. Budući da se radi o državama u kojima je visok nivo poštovanja ljudskih prava (uključujući i prava marginalnih, nepopularnih manjina kao što su učinioci krivičnih dela) u nordijskim državama očigledno nije zavladao tzv. ekspanzionizam krivičnog prava⁴⁸ i populistička retorika koja inače u ovo savremeno doba ubedljivo vlada u većini država u svetu.

⁴⁶ T. Lappi-Seppälä (2008), 49.

⁴⁷ R. Kristoffersen, 13.

⁴⁸ Z. Stojanović, „Krivičnopravni ekspanzionizam i zakonodavstvo Srbije“, *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja*, (ur. Đ. Ignjatović), IV deo, Beograd 2010, 34.

Zapravo, globalni trend širenja političke retorike usmerene na sve strože kažnjavanje i socijalnu kontrolu pojedinca očigledno nije došao do izražaja u nordijskim zemljama⁴⁹ u toj meri kao u drugim sredinama, te i alternativne krivične sankcije koje se kod njih izriču nemaju za svrhu kontrolu ponašanja pojedinca iz straha od će nastaviti vršenje krivičnih dela, tako da nisu ni „snabdevene“ u velikoj meri represivnim komponentama koje sve više postaju stvarnost u savremenim krivičnopravnim sistemima. Upravo suprotno, alternativne krivične sankcije su izraz težnje nordijskih društava za ponovnom integracijom učinioca krivičnog dela u društvo, a znatno manje za odmazdom zbog učinjenog krivičnog dela.⁵⁰ Reintegracija učinioca se postiže nadzorom, podrškom i brzom reakcijom probacionih službi nadležnih za izvršenje alternativnih sankcija u cilju smanjenja njihovog neizvršavanja u praksi, kao i primenom adekvatnih socijalnih programa podrške i pomoći, inače karakterističnih za socijalno - demokratska skandinavska društva.

Ono što se u nordijskoj pravnoj teoriji naročito ističe jeste da pitanje jednakosti i pravde prilikom primene alternativnih krivičnih sankcija ne sme biti zanemareno, pa ove sankcije ne smeju voditi diskriminaciji na taj način što bi se primenjivale samo kod određenih društveno privilegovanih grupa osuđenika.⁵¹ U situaciji kada je učinilac krivičnog dela voljan da promeni svoje navike i stavove i saglasan je sa primenom alternativne sankcije, racionalno mu je izreći takvu vrstu sankcije i pružiti mu šansu da se uključi u život društva. U nordijskim državama smatra se da se navedeni cilj može postići kod lakših prestupa i srednje teških krivičnih dela i da je to u opštem društvenom interesu. Takvo opredeljenje potvrđuje evidentno nizak nivo izricanja kazne zatvora i širok spektar primenjenih alternativnih krivičnih sankcija kojima se, bilo samostalno primenjenim, bilo korišćenim

⁴⁹ Mada ni one nisu u potpunosti ostale imune na uticaj globalno raširenog penalnog populizma, te se u teoriji ističe da je to posebno vidljivo kada se radi o meri proterivanja imigranata iz zemlje, zatim konfiskacije imovine, te stvaranja tzv. opasnih zona gde policija može svakoga pretresati bez obzira da li je osumnjičen za nešto, kao i u sferi preduzimanja novih antiterorističkih mera gde osumnjičeni ne mora biti obavешten za šta se sumnjiči. V. P. Scharff Smith, "A critical look at Scandinavian exceptionalism - Welfare state theories, penal populism, and prison conditions in Denmark and Scandinavia", *Penal Exceptionalism? Nordic Prison Policy and Practice*, Routledge 2011, Chapter 3, 12.

⁵⁰ U teoriji se ističe da su nordijske zemlje očigledno odobile ili su barem prigušile „punitivni trend“ i „kulturu kontrole“ koji su snažno preplavili sve zemlje osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka i ostale su posvećene socijalno – demokratskim vrednostima i visokom nivou socijalnih davanja, zadržavajući nisku stopu lica lišenih slobode i usmerenost ka rehabilitacijskim ciljevima i reintegraciji učinilaca krivičnih dela zajedničkim delovanjem zatvorskih i probacionih službi. M. Nellis, 497.

⁵¹ T. Lappi-Seppälä (2008), 50.

u kombinaciji sa drugim sankcijama i merama, nastoje dostići pomenuti rehabilitacijski i preventivni učinci.

Literatura

- Baldursson, E., „Prisoners, Prisons and Punishment in Small Societies“, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol.1, 2000, 6–15.
- Hofer von, H., Lappi-Seppälä, T., Westfelt, L. (ed.), *Nordic Criminal Statistics 1950–2010*, Summary of a report. 8th revised edition, Kriminologiska institutionen Stockholms universitet 2012.
- Košutić, B. *Uvod u velike pravne sisteme današnjice*, Službeni list SRJ, Beograd 2002.
- Kristoffersen, R. *Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2009 – 2013*, Correctional Service of Norway Staff Academy, Oslo, november 2014.
- Lappi-Seppälä, T. „Imprisonment and Penal Policy in Finland“, *Scandinavian Studies in Law*, 2009, 334–378.
- Lappi-Seppälä, T. „Penal Policy in Scandinavia“, *Crime, Punishment and Politics in Comparative Perspective, Crime and Justice: A Review of Research*, Tonry M. (ed.), Vol. 36, 2007, 265–306.
- Mrvić – Petrović, N. *Alternativne krivične sankcije i postupci*, Beograd, 2010.
- Nellis, M. „Understanding the electronic monitoring of offenders in Europe: expansion, regulation and prospects“, *Crime Law Soc Change* 62, 2014, 489–510.
- Nellis, M., Bungerfeldt, J. “Electronic monitoring and probation in Sweden and England and Wales: Comparative policy developments”, *Probation Journal-The Journal of Community and Criminal Justice*, No. 60(3), 2013, 278 – 301.
- Pratt, J. „Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess“, *British Journal Criminology*, 48/2008, 119–137.
- Scharff Smith, P. “A critical look at Scandinavian exceptionalism - Welfare state theories, penal populism, and prison conditions in Denmark and Scandinavia”, *Penal Exceptionalism? Nordic Prison Policy and Practice*, Ugelvik and Dullum (eds.), Routledge 2012, Chapter 3, 1-31.
- Schartmueller, D. *Life imprisonment in Scandinavia: The ultimate punishment in the penal environments of Denmark, Finland and Sweden*, Northern Arizona University 2015.
- Soković, S. „Savremene globalne tendencije u kontroli kriminaliteta (karakteristike, perspektive i osvrt na domaće prilike)“, *Crimen*, broj 2/2011, 212-226.
- Snacken, S. „Resisting Punitiveness in Europe?“, *Theoretical Criminology*, Vol. 14(3) 2010, 273–292.

Stojanović, Z., *Krivično pravo – opšti deo*, dvadeset i prvo izdanje, Beograd 2014.
Stojanović, Z. „Krivičnopravni ekspanzionizam i zakonodavstvo Srbije“, *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja*, (ur. Đ. Ignjatović), IV deo, Beograd 2010, 32-48.

Pravni izvori

- Criminal Code of Denmark (2005), dostupno na: http://europam.eu/data/mechanisms/PF/PF%20Laws/Denmark/Denmark_Criminal_Code_2005.pdf, 16.4.2018.
- Criminal code of the Kingdom of Sweden (1962, amended 2015), dostupno na: <http://www.government.se/49cd60/contentassets/5315d27076c-942019828d6c36521696e/swedish-penal-code.pdf>, 16.4.2018.
- Criminal Code of the Republic of Finland (1889, amended 2015), dostupno na: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>, 16.4.2018.
- General Penal Code of Iceland (1940, amended 2015), dostupno na: https://www.government.is/library/Files/General_Penal_Code_sept.-2015.pdf, 16.4.2018.
- Penal Code of the Kingdom of Norway - Lov om straff (2005, entry into force 2015, amended 2017), dostupno na: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28>, 16.4.2018.

Internet izvori

- Execution of sentence with electronic monitoring in Norway, <https://www.ssb.no/en/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/straffegjennomforing-med-elektronisk-kontroll-i-norge>, 5.9.2017.
- Lappi-Seppälä, T. *Crime prevention and community sanctions in Scandinavia*, 2008, <http://www.clydebankhigh.org.uk/New%20CHS%20Website/Files/modern%20studies/Adv%20Higher/Penal%20System/Articles%20handouts/Scandinavia%20alternatives%20to%20prison.pdf>, 3.9.2017.
- Lappi-Seppälä, T. „Imprisonment and non-custodial alternatives in the Nordic countries“, *Risk and vulnerability in prison populations: a global crisis*, Institute of Criminal Policy Research, Birbeck University of London, 2016, [file:///C:/Users/Windows%20User/Downloads/ImprisonmentNonCustodialAlternativesNordics%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Windows%20User/Downloads/ImprisonmentNonCustodialAlternativesNordics%20(2).pdf), 29.4.2018.
- Linderborg, H., Tolvanen, M. *Probation in Europe – Finland*, CEP, The European

- Organisation for Probation, 2013, <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Probation-in-Europe-2013-Chapter-Finland.pdf>, 5.9.2017.
- Prison studies (Denmark, Sweden, Finland, Iceland), <http://www.prisonstudies.org/country/norway>, 3.9.2017.
- CEP probation, issues, <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Norway.pdf>, 26.4.2018.

Olga Tešović

Judge in the Basic court at Požega and PhD student at the Faculty of Law in Belgrade

ALTERNATIVE CRIMINAL SANCTIONS IN NORDIC COUNTRIES

Summary

The specificity of the criminal law of the Nordic states is reflected in the fact that, in the trend of expanding punitiveness in the world and intensification in penal policy, one of the key features is avoiding the application of the prison sentence wherever it is possible and turning to its alternatives. Namely, the Nordic countries have remained on the same course for decades as regards the sanctioning of perpetrators of criminal offenses, and their mild penal policy, especially in the eyes of the Anglo-Saxon countries and countries under their influence, is directly related to high social spending in these societies and the existence of real social egalitarianism among citizens. The aim of this paper is to present a system of criminal sanctions in the law of the Scandinavian countries, with a key review of alternatives to prison sentence and their practical application, as well as to point out the reasons for the existence of such a system of sanctioning and its advantages in relation to legal systems with highly repressive elements in criminal policy.

Keywords: Nordic law, criminal sanctions, prison alternatives, social policy, equality of citizens, punitiveness.